

τουλάχιστον οὐχὶ πάντες· ὅτι δὲ οἱ ἱεροποιοὶ (καὶ οὗτοι καλοῦνται ἐν ἄλλῃ ἐπίσημῃ τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος ἐπιγραφῇ ἱεροποιοὶ οἱ Ἐλευσινόθεν¹) δὲν ἦσαν, πάντες τοῦλάχιστον Ἐλευσίνιοι, μαρτυρεῖ ὁ λίθος σαφῶς (στίχ. 8 καὶ 15). Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι, ἄγνωστον ἀλλαχόθεν, καθόσον ἐγὼ οἶδα, μᾶς διδάσκει ὁ λίθος, τὸ ὅτι δηλ. ὤφειλον οἱ ἱεροποιοὶ μετὰ τὰς δαπάνας τὰς εἰς αὐτοὺς ἀνατεθειμένας (Bul. d. Cor. Héll. é. á.) τὸ περισσεῦον ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ σίτου² τοῖν θεοῖν ἀργύριον νὰ παραδίδωσιν εἰς τοὺς ἐπιστάτας. Κρίμα ὅτι ὁ λίθος περιῆλθεν ἡμῖν οὐ μόνον ἄνωθεν καὶ κάτωθεν κολοβός³ ἀλλὰ καὶ τὴν

ἐπιφάνειαν λελωθημένος, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ γινώσκωμεν οὐδὲ μιᾶς ὀλοκλήρου τετραετηρίδος ἢ, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, πενταετηρίδος (καὶ ἴσως μιᾶς καὶ μόνης τοιαύτης τὴν ἀναγραφὴν ἐνεῖχεν ὁ λίθος) τὰ περισσεύσαντα ποσά· οὐδὲν ἤττον ἐκ τῶν ἐν τοῖς στίχοις 10^ω καὶ 17^ω κρίνοντες συμπεραίνομεν ὅτι ταῦτα δὲν ἦσαν μεγάλα, εἴτε ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν δαπανῶν, αἵτινες ἦσαν τοῖς ἱεροποιοῖς ἀνατεθειμένοι, εἴτε καὶ διότι οἱ τότε καιροὶ δὲν ἦσαν πολὺ δαψιλεῖς.

¹ Ἐν Ἐλευσίνι τῇ 27^η Νοεμβρίου 1888.

Δ. ΦΙΛΙΟΣ

Η ΕΞ ΕΚΑΤΟΝ ΕΙΚΟΣΙ ΚΙΟΝΩΝ ΦΡΥΓΙΟΥ ΛΙΘΟΥ ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΗΝ ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΑΘΗΝΑΙΟΙΣ ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΑΤΟ

Παυσανίας ἐν Ἀττικοῖς, περιγράφας τὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἱερὸν προστίθησιν· « Ἀδριανὸς δὲ κατεσκευάσατο μὲν καὶ ἄλλα Ἀθηναίσις, ναὸν Ἑρας καὶ Διὸς Πανελληνίου καὶ θεοῖς τοῖς πᾶσιν ἱερὸν κοινόν· τὰ δὲ ἐπιφανέστατα ἑκατὸν εἴκοσι κίονες Φρυγίου λίθου. Πεποιήνται δὲ καὶ ταῖς στοαῖς κατὰ τὰ αὐτὰ οἱ τοῖχοι· καὶ οἰκήματα ἐνταῦθα ὀρόφω τε ἐπιχρῦσω καὶ ἀλαβάστρω λίθω, πρὸς δὲ ἐστὶν ἀγάλμασι κεκοσμημένα καὶ γραφαῖς· κατὰκειται δὲ εἰς αὐτὸ βιβλία⁴. Καὶ γυμνάσιόν ἐστὶν ἐπώνυμον Ἀδριανοῦ· κίονες δὲ καὶ ἐνταῦθα ἑκατὸν λιθοτομίας τῆς Λιβύων ».

Καὶ φαίνεται μὲν καὶ ἐνταῦθα τὰ τοῦ περιηγητοῦ ἑλληπῆ ἢ ἰδιοτρόπως συντεταγμένα μετὰ τὰς

λέξεις « τὰ δὲ ἐπιφανέστατα », ἀλλ' ἡ ἔννοια τοῦ ὄλου σαφῆς, κατὰ γε τὴν ἐμὴν κρίσιν, ὡς περιγράφοντος δύο μόνον, τὰ ἐπιφανέστατα, τῶν κατασκευασμάτων Ἀδριανοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ ἀπλῶς ἀπαριθμουμένου. Τὸ ἐξ ἑκατὸν καὶ εἴκοσι ἄρα κίωνων Φρυγίου λίθου οἰκοδόμημα, τὸ ἔχον στοὰς καὶ οἰκήματα καὶ πρῶτον περιγραφόμενον ἐστὶ τὸ ὑπὸ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρίας ἀνασκαφέν, οὐδὲν ἔχον κοινόν οὔτε τῷ ναῷ Ἑρας, οὔτε τῷ τοῦ Πανελληνίου Διός, οὔτε τῷ κοινῷ τοῖς πᾶσι θεοῖς ἱερῷ, ἤττον δὲ τῷ Γυμνασίῳ τῷ ἐπωνύμῳ Ἀδριανοῦ τῷ δευτέρῳ περιγραφόμενῳ καὶ ἔχοντι κίονας ἑκατὸν λιθοτομίας τῆς Λιβύων, ἀλλ' ὅν χωριστὸν οἰκοδόμημα, ὅπερ μᾶλλον Βιβλιοθήκην Ἀδριανοῦ κλητέον διὰ τὸ ἐν αὐτῷ μόνῳ κεῖσθαι βιβλία.

Ἔστι δὲ σχήματος τετραγώνου ἐπιμήκους βαῆνον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς· καὶ τὸ μὲν μήκος ποδῶν ἀγγλ. 376, τὸ δὲ πλάτος 252, κατὰ τὸν Stuart τὸν ἐπιμελῶς καταμετρήσαντα τὸ οἰκοδόμημα. Τὴν δὲ κυρίαν εἴσοδον εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς τῆς πολυτελεστεράς κατὰ γε τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, οὔσης ἀπάσης ἐκ πεντελικοῦ λίθου, κεκοσμημένης δὲ τέσσαρσι καὶ δέκα κίοσι μονολίθοις ἐκ Φρυγίας, ἐξ ὧν μόνον οἱ ἐπ'

¹ Παράβ. Bul. d. Cor. Héll. 1880 σελ. 226, στίχ. 10 καὶ σελ. 233 καὶ ἐξῆς.

² Ὑποθέτω ὅτι ἡ λέξις ἐτέθη ἐνταῦθα ἐν τῇ γενικωτάτῃ αὐτῆς σημασίᾳ.

³ Ὑψὸς μέγιστον τοῦ λίθου σωζόμενον 0,30 περίπου, πλάτος 0,325 καὶ πᾶχος 0,10. Μέγεθος γραμμάτων 0,09×0,05, ἐγγράφαις δὲ ὅχι πολὺ βαθεῖα. Ὁ λίθος εἶναι ἐπίσης ἀδροκοκκότερον τοῦ συνήθους πεντελικοῦ μάρμαρον· ἢ ὅπισθεν αὐτοῦ ἐπιφάνεια εἶναι ὅλως ἀκατέργαστος.

⁴ Ἡ προταθείσα διόρθωσις « εἰς αὐτὰ » ἀντὶ τοῦ « εἰς αὐτὸ » γραμματικῶς μὲν εὐλογος, ὡς νῦν ἔχει τὸ κείμενον, ὅχι δὲ καὶ ἀναγκαστικῶς γὰρ εἶπεῖν « τὰ βιβλία κεῖσθαι εἰς αὐτὸ τὸ (κατασκευάσμα ἐν ᾧ ἑκατὸν εἴκοσι κίονες κτλ. ») ἢ, εἰς αὐτὰ (τὰ οἰκήματα τὰ ἐν τῷ κατασκευάσματι).

ἄριστέρᾳ τῶ εἰσιόντι ἐπτὰ, μένουσιν ἔτι κατὰ χώραν σῶσι. Πρὸ δὲ τῆς πύλης δι' ἧς καὶ σήμερον εἰς τὴν τοῦ στρατῶνος αὐλὴν εἰσερχόμεθα, οὕσης, ὡς εἶπομεν, ἐν τῶ μέσῳ τοῦ μετώπου τοῦ πρὸς δυσμᾶς, ἦσαν βαθμίδες ἕξ, ἐπὶ δὲ τῆς ἀνωτάτης ἰδρυτο πρόπυλος στοὰ ἐκ τεσσάρων ραβδώτων κίωνων, φέρουσα ἀέτωμα, πάντα ἐκ πεντελικοῦ λίθου¹. Ἐκατέρωθεν δὲ τῆς πύλης ἐξετείνετο ὁ μετώπιος τοῖχος ἐκ μεγάλων κανονικῶν λίθων Πεντελικῶν, πρὸ δὲ τοῦ τοίχου, μόνον δύο πόδας ἀπ' αὐτοῦ, ἴσταντο οἱ ἐπτὰ μονόλιθοι ἀνευ ραβδώσεων, Φρυγίου λίθου κίονες, ρύθμου Κορινθιακοῦ, ἔχοντες διάμετρον μὲν $\frac{90}{100}$ τοῦ γαλλ. μέτρου, ὕψος δὲ περὶ τὰ 8 μέτρα. Καὶ τὰ μὲν κιονόκρανα καὶ αἱ βάσεις τῶν κίωνων, ὡς ἐκ τῶν ἐπτὰ σωζομένων φαίνεται, ἦσαν ἐκ πεντελικοῦ λίθου, αἱ δὲ ὑπὸ τὰς βάσεις πλίνθοι, πάλιν ἐκ Φρυγίου λίθου. Καθ' ἑκατέραν δὲ τῶν ἐσχατιῶν τῆς πλευρᾶς ταύτης τοῦ οἰκοδομήματος τῆς μόνης ἐκ μαρμάρου κατεσκευασμένης (τῶν τριῶν ἐτέρων πλευρῶν οὐσῶν ἐκ μεγάλων πωρίων λίθων), τοῖχος προεξέχων (πτέρωμα) ἐκ μαρμάρου Πεντελικοῦ καὶ αὐτός, περιέκλειεν ὡς ἐν πλαισίῳ τὸ ὄλον μέτωπον πρὸς ἐπίδειξιν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν καλῶν τεσσάρων καὶ δεκακίωνων.

Ὁ Spon καὶ Wheler περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος ἰδόντες τὰς Ἀθήνας, ἐκ πλάνης δυσεξηγήτου εἶπον τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, τὸ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας ἀνασκαφέν, εἶναι τὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ναόν, τὸν δὲ Φρύγιον λίθον λευκότερον τοῦ Πεντελικοῦ². Οὐ διέκρινον ἄρα τὴν καταγωγὴν τῶν μονολίθων τοῦ μετώπου κίωνων³.

Ὁ δὲ Stuart περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος δις ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας, εἶδεν ἀκεραίαν οὐ μόνον τὴν βορείαν πτέρυγα τοῦ μετώπου ἀλλὰ καὶ τὸ πτέρωμα αὐτῆς (οὐ μόνον τὰ κάτω νῦν παρὰ τὸ Τζαμίον ὄρωνται) ὀλόκληρον εἶδεν, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰς τῆς πύλης παραστάδας καὶ τὰ πλεῖστα τῆς πρὸ τῆς πύλης στοᾶς. Κατὰ δὲ τὴν νότιον

¹ Τῆς προπύλου στοᾶς εἰς κίων καὶ μία παραστάς σώζονται ἔτι· ἀμφὲς δὲ ἂν ὁ κίων ἐστὶ λίθου Πεντελικοῦ· τὰ γὰρ ἐν αὐτῷ ποικίλματα πολλὰ καὶ κωνοῦ χρώματος.

² Spon Τομ. 2ος, Σελ. 142. Wheler Σελ. 392.

³ Λέγει μὲν ὁ Wheler τοὺς κίονας τοῦ μετώπου λευκοὺς εἶναι καὶ ὑποπασίνοους οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ λίθου Φρυγίας.

πτέρυγα τὴν καὶ τότε κατεστραμμένην, εἶδε κατὰ χώραν ἔτι κειμένας τὰς βάσεις τῶν ἐτέρων ἐπτὰ κίωνων καὶ τεμάχια αὐτῶν ἐπὶ τῶν βάσεων, πρὸς δὲ τούτοις καὶ μέρος τοῦ νοτίου πτερώματος. Οὐδ' ὁ Stuart δὲ διέκρινε τὸ εἶδος τοῦ μαρμάρου τῶν τοῦ μετώπου κίωνων, ὄντων τότε κατὰ μέρος κεχωσμένων καὶ δυσπροσίτων καὶ ρυπαρῶν. Ἀποδείξας δὲ ἠπατημένους τοὺς Spon καὶ Wheler ἐπλανήθη πλάνην ὁμοίαν τῇ ἐκείνων εἰπὼν τὸ οἰκοδόμημα εἶναι τὴν Ποικίλην Στοάν, ἐπὶ Ῥωμαίων ἐπεσκευασμένην. Περιγράφων δὲ τὰς τρεῖς ἐξοχὰς τὰς καὶ νῦν ὑπαρχούσας κατὰ τὸν βόρειον τοῖχον, νομίζει τὴν μὲν ἐν τῶ μέσῳ ὀρθογώνιον, εἴσοδον εἶναι, τὰς δὲ ἐκατέρωθεν ταύτης ἡμικυκλίους ὀνομάζει, κατὰ Βιτρούβιον, ἐξέδρας. Εἶδε δὲ καὶ κίονα μαρμάρινον ἀπέχοντα περὶ μέτρα ὀκτὼ ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ὀψεως τοῦ βορείου τοίχου καὶ ὑπέθεσεν εἶναι ἐκ τῶν τῆς ἐσωτερικῆς στοᾶς κίωνων ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει ἰστάμενον. Τὴν δὲ ἐν τῶ μέσῳ τοῦ ὄλου τετραγώνου οἰκοδομήματος, ἀψιδωτὴν θύραν τὴν ὁμοιάζουσαν μὲν εἰς πολλά, ἀλλ' ἐν σμικρῶ, τῇ Πύλῃ Ἀδριανοῦ τῇ παρὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον, ἐπιμελεστέρας δὲ εἰργασμένην, εἶπεν ὁ Stuart σύγχρονον εἶναι ταῖς στοαῖς· τοὺς δὲ τρεῖς κίονας καὶ τὴν παραστάδα ἐνόμιζεν εἶναι μέλη κτιρίου ἐποχῆς πολὺ προγενεστέρας, ἤτοι τῶν Ἑλληνικῶν χρόνων¹.

Μετὰ τὸν Stuart ἄλλοι ἄγγλοι ἀρχιτέκτονες, ἐν οἷς καὶ ὁ William Kinnard, ὁ δεύτερον τὸ τοῦ Stuart σύγγραμμα ἐκδοὺς τῶ 1825, ἰδόντες τὰς Ἀθήνας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἀπέδειξαν μὲν τὴν τοῦ Stuart πλάνην, εἰπόντες οὐχὶ τὴν Ποικίλην εἶναι Στοάν ἐν τῶ τετραγώνῳ τούτῳ, ἀλλὰ τὸ ἐξ ἑκατὸν καὶ εἴκοσι κίωνων Φρυγίου λίθου οἰκοδόμημα τὸ ὑπὸ Παυσανίου μνημονευόμενον. Μὴ φαινομένου δὲ Φρυγίου λίθου ἐν τῶ τετραγώνῳ, ὁ ἐν Κερκύρα τότε διαμένων γνωστός τοῖς Ἑλλησι Guilford ἦλθεν ἀρωγὸς εἰς τοὺς αὐτοῦ πατριώτας ἀρχιτέκτονας καὶ λαβὼν τὴν ἀδειαν τοῦ Ὀθωμανοῦ Διοικητοῦ ἀνέσκαψε καὶ ἐν βάθει τριάκοντα περίπου ποδῶν εὗρε τεμάχια κίωνων Φρυγίου λίθου. Ἐκτοτε Ἀδριανοῦ στοάν τὸ οἰκο-

¹ Κατεδαρισθέντος τοῦ ναοῦ Παναγίας δῆλον ἐγένετο ὅτι οἱ τε κίονες καὶ ἡ παραστάς ἐτέθησαν ἀτάκτως, ὅπως νῦν ἴστανται, ἀλλοθεν ληφθέντες.

δόμημα ὠνόμασαν, ὁ δὲ Kinnard τὰ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τετραγώνου εἶπε λείψανα τοῦ « Θεοῦ τοῖς πᾶσι ἱεροῦ κοινοῦ »¹.

Δῆλον οὖν ὅτι οὔτε οἱ περὶ τὸν Kinnard ἀρχιτέκτονες οὔτε ὁ Guilford ἀνεγνώρισαν τὴν καταγωγὴν τῶν μονολίθων κίωνων τοῦ μετώπου, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ Leake ὁ περὶ τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθήνας, ὁ Στοῦν Ἀδριανοῦ ὀνομάζων τὸ οἰκοδόμημα καὶ ἐν αὐτῷ τιθέμενος τὴν τε βιβλιοθήκην καὶ τὸ κοινὸν τῶν Θεῶν ἱερόν, μετὰ τινος δὲ δισταγμοῦ καὶ τοὺς Ἑρασ καὶ Πανελληνίου Διὸς ναοὺς. Εἶδε δὲ ὁ Leake ἐν τῷ τετραγώνῳ, εἰς ἀπόστασιν ὀκτῶ περίπου μέτρων ἀπὸ τῶν τοίχων, ἔχνη στοίχου κίωνων (colonnade)².

Ὁ δὲ Breton (Athènes) τῷ 1861 οὐδὲν, λέγει, εὔρεν οὔτε τὸν κίονα ὃν εἶδεν ὁ Stuart, οὔτε τὰ ἔχνη τοῦ στοίχου τῶν κίωνων ἃ εἶδεν ὁ Leake, ἀνεγνώρισε δὲ τὸ χρῶμα τῶν ἐπτὰ μονολίθων τοῦ μετώπου κίωνων μὴ εἶναι λευκὸν ἀλλὰ πράσινον ἀποκαλῶν τὸ τοῦ μαρμάρου εἶδος cipollino³.

Ἐπέθετον δὲ ὅτε Stuart καὶ ὁ Kinnard δύο ἔχειν σειρὰς κίωνων τὴν κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ κτιρίου ἐσωτερικὴν στοῦν, μίαν μὲν τὴν πρὸς τὴν αὐλὴν τὴν δ' ἑτέραν πρὸς τῷ τοίχῳ.

Καὶ μόνον δὲ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας ἀνασκαφῶν ἱκανὰ ἔχομεν τεκμήρια πρὸς ἀσφαλεστέραν τοῦ κτίσματος ἀναγνώρισιν. Πρῶτον μὲν ἡ ἀποκάλυψις τῆς τε κρηπίδος καὶ τοῦ στυλοβάτου τῶν κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς ἐσωτερικῶν στοῦν καὶ ἡ φαινομένη ἐνιαχοῦ θέσις τῶν κίωνων, οἱ ἀπειχον ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 2:80 γαλλ. μέτρου, δεικνύουσιν ὅτι ἑκατὸν κίονες λίθου Φρυγίου ἐπὶ μιᾶς σειρᾶς ἰδρυμένοι ὑπεβάσταζον τὰς στοῦς. Τῶν κίωνων δὲ τούτων μόνον τὴν περιφέρειαν γνωρίζομεν ἐκ τῶν ὀλίγων εὐρεθέντων τεμαχίων οὐσαν περὶ τὰ 1:70 γαλλ. μέτρου. Ἐτέρας δὲ ἐν τῷ μυχῷ τῶν στοῦν σειρᾶς κίωνων, ἣν ἐπέθετεν ὁ Στούαρτ, οὐδὲν ἔχνος αἰσκαφαὶ ἔδειξαν. Προστιθεμένων δὲ καὶ τῶν τοῦ μετώπου δεκατεσσάρων ἐκ Φρυγίου λίθου μονολίθων

¹ Stuart Τόμος 1ος, Σελὶς 65-66. Σημ. c. Ἐκδόσις νέα ὑπὸ William Kinnard ἀρχιτέκτονος. Λονδίνῳ 1825.

² Leake Topography of Athens Τομ. 1ος, Σελ. 260.

³ Ἐκ τῆς Ἰταλικῆς λέξεως cipolla, κρόμμον σημαίνουσης. Ὅντως δὲ τὸ μάρμαρον ἔχει χρῶμα γλωροῦ κρομύου ἢ πράσου ἐξ ὃς τὸ πράσινον.

κίωνων, ἔχομεν περίπου τὸν ὑπὸ Παυσανίου μνημονεύμενον ἀριθμὸν κίωνων εἴκοσι καὶ ἑκατόν¹.

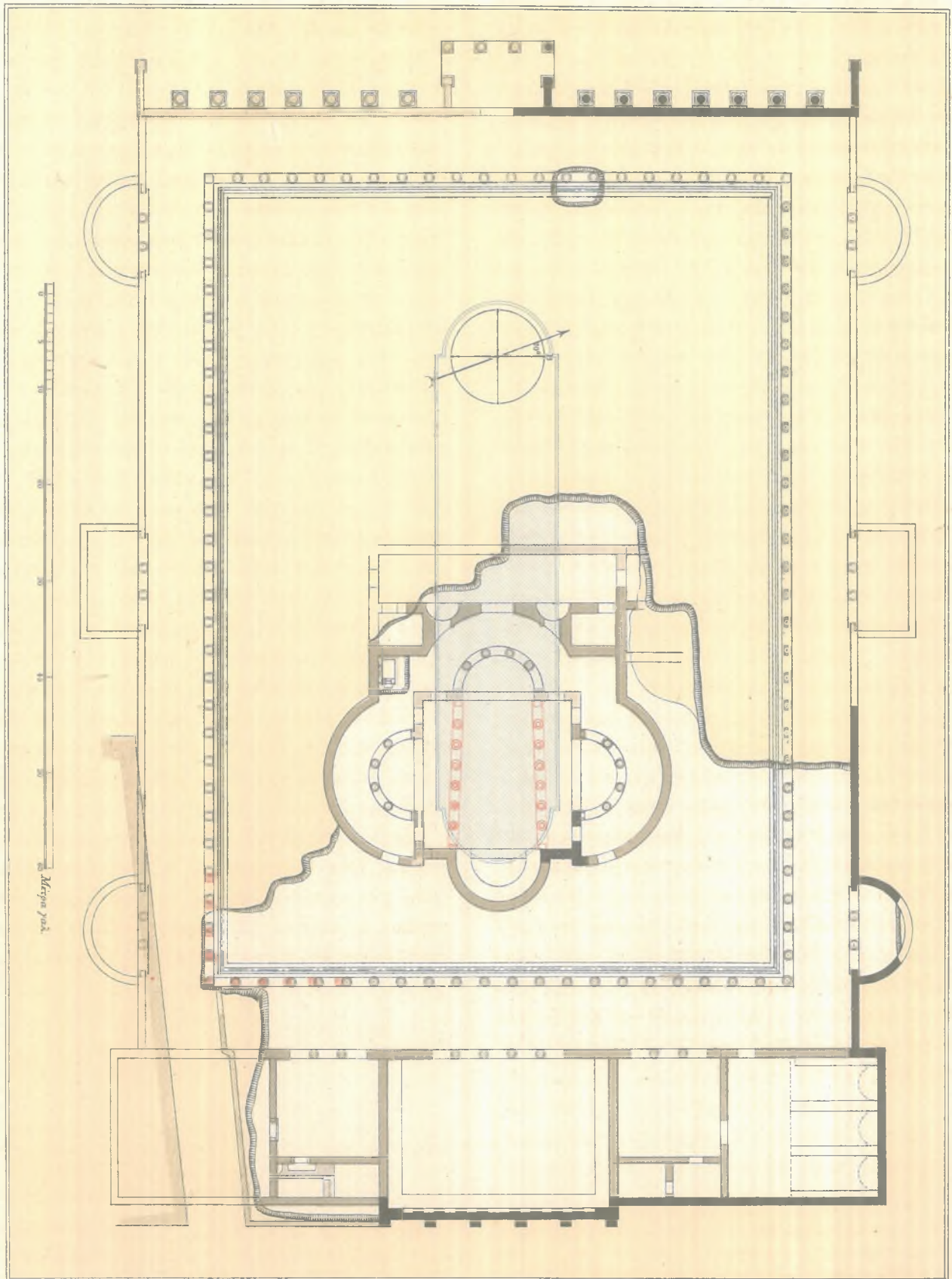
Θαυμαστὸν δὲ οὐχὶ ἡ ἐξαφάνισις τοσοῦτων ἐκ Φρυγίου λίθου κίωνων, ἀλλὰ μάλλον ἡ διάσωσις τῶν ἐπτὰ τοῦ μετώπου καὶ τῶν ὀλίγων ἐν τῷ οἰκοδομήματι εὐρεθέντων τεμαχίων κίωνων ταῖς στοαῖς ἀνηκόντων ἄπερ πιθανῶς καὶ μόνον εἶδον καὶ οἱ περὶ τὸν Guilford².

Δεύτερον δὲ τεκμήριον ἀναγνώρισεως εἰσι τὰ πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἄγνωστα οἰκήματα τὰ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ τετραγώνου παρ' ἑλὴν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ἀνακαλυφθέντα. Ἐκ τούτων τὸ μὲν ἐν τῷ μέσῳ ἐστὶ μέγα δῶμα τετράγωνον μήκους μὲν περὶ τὰ 20 γαλλ. μέτρα, πλάτους δὲ περὶ τὰ 14· τὰ δὲ ἐκατέρωθεν τούτου κείμενα δῶματα εἰσι μικρότερα καὶ ὑποδιαίρουσινται προβαίνοντα εἰς τὰς ἐσχατίας. Οἱ τοῖχοι αὐτῶν παχύτατοι ὄντες ὠκοδόμητο, οὐχὶ καθ' ὅλον τὸ πάχος ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς παρεῖας, πλίνθοις ὀπτῆς καὶ ἀμμοκονίας³ ἦσαν δ' εἶτα κεκαλυμμένοι αἱ πλίνθοι ὑπὸ στρώματος ἀμμοκονίας συγκρατουμένης ὑπὸ χαλκῶν ἤλων πλατέων μάλλον ἢ τετραγώνων, ἐμπεπηγμένων ἐν τῷ τοίχῳ καὶ τὴν κεφαλὴν κεκαμμένην ἐχόντων· ἐπὶ δὲ τοῦ στρώματος τῆς ἀμμοκονίας ἦσαν κεκολλημένοι πλάκες λεπταὶ μαρμαρίναι, ἐξ ὧν πολλαὶ μὲν εὐρέθησαν τεθραυσμέναι ἐν τοῖς ἐρειπίοις, μόνον δὲ ἐν γωνίᾳ μικροῦ δώματος κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκρην τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου εὐρέθησαν τεμάχια πλάκας ἐκ λευκοῦ ἀλαβάστρου κεκολλημένα ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἔνθα φαίνονται καὶ πολλοὶ τῶν χαλκῶν ἤλων τῶν συγκρατούντων τὸ ὑπὸ τὰς πλάκας παχὺ στῶμα ἀμμοκονίας. Εὐρημα σύμφωνον τοῖς λόγοις Παυσανίου λέγοντος τὰ οἰκήματα κεκοσμημένα « ὀρόφῳ τε ἐπιχρῦσῳ καὶ ἀλαβάστρῳ λίθῳ ». Καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ δὲ δώματι σώζονται ἐνιαχοῦ τό τε τῆς ἀμμοκονίας στῶμα καὶ οἱ χαλκοὶ ἤλκι.

¹ Ἴδε τὸ ὑπὸ Δοέρφρελδ ἔχνογράφημα ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἐταιρίας τοῦ ἔτους 1865, ὅπερ ἀνατυπῶνται ἐν σελ. 363 χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἐφημερίδος. Ἐν αὐτῷ ἑκατόν εἰσιν οἱ τῶν τεσσάρων στοῦν κίονες, ὅκτὼ οἱ πρὸ τῶν οἰκημάτων καὶ δώδεκα οἱ ἐν ταῖς πύλαις καὶ ἐξέδροις ταῖς κατὰ τὰ πλάγια· ὥστε καὶ ἄνευ τῶν τοῦ μετώπου κίωνων ἔχομεν ἀκριβῶς ἑκατόν καὶ εἴκοσι κίονας.

² Ποῦ οἱ ἑκατόν κίονες τοῦ Γυμνασίου Ἀδριανοῦ ἐκ λίθου Λιθύης; ποῦ οἱ λευκοὶ λίθοι Πεντέλης οἱ ποτὲ τὸ Στάδιον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικῶς καλύπτοντες;

³ Τὸ ἐρυθρόχρουν τῆς κονίας προσέρχεται εἴτε ἐκ πηλοῦ κεραμικοῦ εἴτε ἐκ κόνεως ὀστράκων ἐν αὐτῇ μεμιγμένων.

Τρίτον δὲ τεκμήριον ἀναγνωρίσεως εἰσὶ τὰ ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου τῆς πρὸ τῶν οἰκημάτων ἀνατολικῆς στοᾶς εὐρεθέντα ἐκ Φρυγίου λίθου τεμάχια κίωνων ἰδρυμένων αὐθαιρέτως ἐπὶ βάσεων καὶ πλίνθων μαρμαρίνων ἀξέστων¹, καὶ τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου τεμάχια πλακῶν διεσπαρμένα εὐρεθέντα, ἐν δὲ μόνον κατὰ χώραν, ἐν τῇ κατὰ τὸν βόρειον τοῖχον ἀνατολικῇ ἡμικυκλίῳ ἐξέδρᾳ κεκολλημένον ἐπὶ τοῦ λεπτοῦ καὶ ὁμοῦ χαλκοῖς ἤλοις συγκρατούμενου στρώματος ἀμμοκονίας τοῦ καλύπτοντος τοὺς μεγάλους πωρίνους λίθους τοῦ τοίχου· εὕρημα πολύτιμον ἐξηγοῦν τὰ τοῦ Πausανίου « πεποιήνται δὲ καὶ ταῖς στοαῖς κατὰ τὰ αὐτὰ οἱ τοῖχοι ». Ἐν τῇ αὐτῇ ἐξέδρᾳ σώζεται κατὰ χώραν τεμάχιον τῆς λευκῆς μαρμαρίνης ζώνης τῆς χωρίζουσας τὸ δάπεδον τῆς στοᾶς ἀπὸ τῶν πλακῶν τῶν καλυπτούσων τὸν τοῖχον.

Εἰκάζομεν δὲ ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ Στράβωνος (Γεωγρ. Βιβλ. ΙΒ΄. Κεφ. 577) περὶ λίθου Φρυγίου Συνναδικοῦ ἢ Δοκιμήτου καλουμένου ὁμοιάζοντος δὲ τῷ ἀλαβάστρῳ λίθῳ κατὰ τὴν ποικιλίαν, ὅτι οἱ τε μεγάλοι κίονες τοῦ μετώπου καὶ οἱ τῶν στοῶν μικρότεροι, πρὸς δὲ τούτοις καὶ αἱ τοὺς τοίχους καλύπτουσαι πράσιναι πλάκες, ἐκ Συννάδων, πόλεως ἐν Φρυγίᾳ, ἢ ἐκ τῆς κώμης Δοκιμίας ἐκομίσθησαν. « Σύνναδα δ' ἐστὶν οὐ μεγάλη πόλις. . . ἐπέκεινα δ' ἐστὶ Δοκιμία κώμη, καὶ τὸ λατόμιον Συνναδικοῦ λίθου (οὕτω μὲν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, οἱ δ' ἐπιχώριοι Δοκιμίτην καὶ Δοκιμαῖον), κατ' ἀρχὰς μὲν μικροὺς βώλους ἐκδιδόντος τοῦ μετάλλου, διὰ δὲ τὴν νυνὶ πολυτέλειαν τῶν Ῥωμαίων κίονες ἐξαιροῦνται μονόλιθοι μεγάλοι, πλησιάζοντες τῷ ἀλαβαστρίτῃ λίθῳ κατὰ τὴν ποικιλίαν· ὥστε, καὶ περ πολλῆς οὔσης τῆς ἐπὶ θάλατταν ἀγωγῆς τῶν τηλικούτων φορτίων, ὁμοῦ καὶ κίονες καὶ πλάκες εἰς Ῥώμην κομίζονται θαυμασταὶ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ κάλλος ».

Οἱ ἰδόντες τὸν ἐξ ἀλαβάστρου λίθου Τουρκικὸν ναὸν ἐν Καίρῳ, ἢ τοὺς ὑπὸ Μεχμέτ Ἀλῆ δωρηθέντας κίονας ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου τῷ Πάπᾳ Γρηγορίῳ 16^ῳ τοὺς κοσμοῦντας τὴν εἴσοδον καὶ τὸν βωμὸν τοῦ ἐκτὸς τῶν τειχῶν Ῥώμης ἀνακαινισθέντος ναοῦ τοῦ Ἁγίου Παύλου, ἢ καὶ μόνον τὰς ἐν τοῖς μουσεῖοις ἐξ ἀλαβάστρου ληκύθους καὶ νεκρικὰς κάλπας, γινώσκουσι τὸ μὲν ἐπικρατοῦν χρῶμα τοῦ ἐκ τῆς ἄνω Αἰγύπτου τούτου λίθου εἶναι χρῶμα κηροῦ, τὰ δ' ἐν αὐτῷ ποικίλματα κυκλωτερῇ ἢ ἐπιμήκῃ, παραλλάσσειν ἀπὸ τοῦ νεφελώδους εἰς τὸ γαλακτώδες καὶ τὸ τῆς ἀσβέστου λευκόν¹. Καὶ ὁ ἡμέτερος οὖν Φρύγιος λίθος (κίονές τε καὶ πλάκες) ποικίλματα μὲν ὅμοια τοῖς τοῦ ἀλαβάστρου ἔχει, χρῶμα δὲ ἐπικρατοῦν τὸ πράσινον. Ἐφάνη δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ μὲν δάπεδον τῶν στοῶν εἶναι ὑψηλότερον τοῦ τῆς αὐλῆς κατὰ $\frac{50}{100}$ Γ. Μ., δύο δὲ βαθμίδας πεντελικοῦ λίθου καλύπτειν τὸ ἐκ πώρου κρηπίδωμα τοῦ στυλοβάτου τῶν τεσσάρων στοῶν, καὶ τῆς μὲν ἀνωτέρας βαθμίδος τὴν ἐπιφάνειαν συνέχεσθαι μετὰ τῶν μεγάλων Πεντελικῶν πλακῶν, αἷς ἔστρωτο τὸ τῶν στοῶν δάπεδον, πρὸ δὲ τῆς κατωτέρας τῶν βαθμίδων ὑπάρχειν πλατὺ περίζωμα ἐκ πλακῶν πώρου μεγάλων καὶ παχειῶν ἔχον δ' αὐλακα λελαξευμένην, ἀποδεχομένην καὶ ἄγουσαν τὰ ἀπὸ τῆς στέγης τῶν στοῶν καταπίπτοντα ὕδατα εἰς ὄχετόν ὑπὸ τῶν αὐτῶν πλακῶν στεγαζόμενον.

Περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τετραγώνου ἐπιμήκους δεξαμενῆς καὶ τῆς παρ' αὐτὴν μικρᾶς καὶ καλῶς εἰργασμένης ἀψίδος καὶ τῶν ἡμικυκλικῶν στοῶν, ὧν οἱ στυλοβάται σώζονται, καὶ τῶν ψηφιδωτῶν ἐδαφῶν, οὐδεμίαν ἀσφαλῆ ἐξήγησιν αἱ μέχρι τοῦδε σκαφαὶ παρέχουσιν.

Ἀθήνησι 1888.

Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

¹ Καὶ ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου τῆς νοτίου πλευρᾶς εὐρέθησαν διάφορον σχημάτων βάσεις καὶ δὴ καὶ ἡ φέρουσα λατινιστὴ τὴν τοῦ Ἀδριανοῦ ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν, ἑλληνιστὴ δὲ μόνον τὸ ἔθνικόν τῶν τῶ ἀγάλμα ἀνατιθεμένων « Τρωαδέων ». Λέγει δὲ καὶ ὁ Leake ἐν τῇ Τοπογραφ. Ἀθηνῶν Τομ. 1ος Σελ. 261, ὅτι ὁ Worsley ὁ τὰς Ἀθῆνας ἐπισκε-

φθεις τῷ 1785 εἶχεν ἐν τῇ συλλογῇ του τὰς προτομὰς Ἀλκιβιάδου καὶ Σοφοκλέους εὐρεθείσας ἐν τῇ Στοᾷ Ἀδριανοῦ, σύμφωνα καὶ ταῦτα τοῖς τοῦ Πausανίου « πρὸς δὲ ἀγάλμασι κεκοσμημένα ».

¹ Ὁ λευκὸς ἀλάβαστρός ἐστι διαφανὴς ἀλλ' ἄνευ ποικιλιμάτων, ὅμοιος μαρμάρῳ.